

جرایم علیه عدالت قضائی در قانون مجازات امارات متحده عربی و جمهوری اسلامی ایران

غلامحسین آماده

دانشجوی دوره دکتری حقوق جزا و جرم شناسی - دانشگاه شهید بهشتی

چکیده:

اجرای عدالت قضائی از یک طرف مستلزم مشارکت شهروندان در ارائه به موقع و صحیح اطلاعات و اخبار از وقوع جرم بوده و از طرف دیگر اقدامات دقیق و سریع ضابطان قضائی و مستخدمین دستگاه قضاء را طلب می نماید.

هر اقدامی که کشف جرم را با تاخیر مواجه ساخته و یا شناسائی متهم و یا متهمین را با دشواری همراه سازد و یا با گمراه کردن مأمورین و یا قضاوت رسیدگی کننده به پرونده، متهم و یا متهمین را از چنگال عدالت فراری دهد و یا به کاهش نقش آنان در وقوع بزه انجامیده و یا افرادی گناهی را در مظان اتهام قرار دهد، اجرای عدالت را در حاله ای از ابهام قرار داده و النهایه نظم و امنیت و منافع عمومی جامعه در معرض تهدید قرار خواهد گرفت.

به همین لحاظ در مقررات کیفری برخی از کشورها از جمله امارات متحده عربی، فصلی به « جرایم علیه عدالت قضائی » اختصاص یافته که در این مقاله به اختصار به تشریح آن خواهیم پرداخت.

کلید واژه ها: عدالت قضائی - گزارش کذب - فرار متهم - کتمان حقیقت - شهادت سوگند.

مقدمه :

دستگاه قضایی در مسیر انجام وظایف خطیر خود به ویژه احقاق حق و اجرای عدالت مشکلات و موانعی را پیش رو دارد. برخی از این موانع، اقداماتی هستند که در بعضی کشورها به عنوان «جرایم علیه عدالت قضایی» مورد شناسایی قرار گرفته‌اند. قانونگذار امارات متحده عربی نیز با اختصاص باب سوم از قانون مجازات به «الجرایم المخله بسیر العداله» ضمن معرفی جرایم علیه عدالت قضایی، تلاش نموده است تا با اتخاذ تدابیر لازم و تعیین ضمانت اجراهای مناسب و موثر، مسیر حرکت به سوی تحقق عدالت واقعی را هموار سازد. شهادت کذب، سوگند دروغ، امتناع از ادای شهادت، تأثیرگذاری در امر قضا، ایجاد تأخیر در اقدامات قضایی، امتناع از اعلام جرم، گزارش کذب، شکستن مهر و فرار متهمین و محکومین مهمترین جرایمی هستند که در ۳۵ ماده از قانون مجازات امارات (مواد ۲۵۳ تا ۲۸۷) به آنها پرداخته شده است.

در تحقیق حاضر برآنیم تا ضمن تشریح جرایم علیه عدالت قضایی در قانون مجازات امارات متحده عربی به ذکر مواد مشابه آن در قانون مجازات اسلامی و سایر مقررات جزایی ایران پردازیم.

قبل از ورود به بحث، در رابطه با مجازاتهای مقرر در قانون امارات متحده اشاره به چند نکته ضروری به نظر می‌رسد:

۱- زندان «السجن»، حبس «الحبس» و جزای نقدی «الفرامه» از اقسام مجازاتهای تعزیری می‌باشند.

۲- در هر مورد که مدت و میزان مجازاتهای مذکور تعیین نگردیده و نص قانونی در این خصوص وجود ندارد، به استناد مواد ۶۸ و ۶۹ و ۷۱ قانون مجازات امارات، مدت و میزان مجازات به این ترتیب است:

الف: زندان موقت سه سال تا پانزده سال

ب: حبس یک ماه تا سه سال

ج: جزای نقدی یکصد درهم تا یکصد هزار درهم در جنایات و تاسی هزار درهم در جنحه

مبحث اول: شهادت دروغ

اظهارات شهود به عنوان یکی از مهمترین ادله اثبات دعوا، نقش موثری در جریان دادرسی و تعیین سرنوشت پرونده ایفا می‌کند. اهمیت و تأثیر بسزای این امر در اجرای عدالت قضایی، سبب شده که در «قانون مجازات امارات متحده عربی» شهادت کذب، انکار حقیقت، کتمان تمام یا بخشی از شرح واقعه، در ردیف جرایم علیه عدالت قضایی به شمار آید.

مطابق ماده ۲۵۳ قانون مجازات امارات: «هرکس در محضر مقام قضایی یا هیأتی که صلاحیت استماع شهادت شهود را دارد، پس از اتیان سوگند،^۱ شهادت دروغ داده یا حقیقت را انکار کند یا بخشی یا تمام اطلاعات خود از اتفاقات قضیه را که در مورد آنها سوال شده، کتمان نماید، خواه شخصی که شهادت داده شاهدی باشد که شهادت او مورد قبول باشد خواه نباشد، یا شهادت او در این امور پذیرفته شده باشد خواه نباشد، به حداقل ۳ ماه حبس مجازات می‌شود.

چنانچه مرتکب، این عمل را در جریان تحقیقات جنایی یا محاکمه امر جنایی انجام داده باشد حکم به «زندان موقت» وی صادر می‌شود و چنانچه شهادت دروغ منجر به صدور حکم اعدام یا مجازات زندان ابد شده باشد، فردی که شهادت دروغ داده به همان کیفر، مجازات می‌شود.»

۱- مطابق ماده ۹۱ قانون آیین دادرسی کیفری امارات متحده عربی «بر شاهدی که ۱۵ سال او تمام شده باشد واجب است که قبل از ادای شهادت سوگند یاد کند که: شهادت می‌دهد به حق، به تمام حق و نه به چیزی غیر از حق». قانونگذار ایران نیز در ماده ۱۵۳ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری مفاد سوگند شهود و مطلمین را به این شرح ذکر نموده است: «به خداوند متعال سوگند یاد می‌کنم که جز به راستی چیزی نگویم و تمام حقایق را بیان نمایم.»

در رابطه با ماده مذکور اشاره به چند نکته ضروری به نظر می‌رسد:

- ۱- عنصر مادی جرم موضوع ماده ۲۵۳ گاه به صورت فعل «بیان شهادت دروغ یا انکار حقیقت» و گاه به صورت ترک فعل «کتمان تمام یا بخشی از اطلاعات» نمایان می‌شود.
 - ۲- تحقق این جرم منوط به آن است که مرتکب قبل از ادای شهادت، سوگند یاد نموده باشد.
 - ۳- مطابق ماده ۹۱ قانون آیین دادرسی کیفری امارات، اتیان سوگند قبل از ادای شهادت بر افرادی واجب است که ۱۵ سال آنها تمام شده باشد.
 - ۴- در این ماده برای تحقق جرم کتمان حقیقت، سکوت ابتدایی و عدم بیان حقیقت کافی نیست بلکه کتمان اطلاعات پس از مورد سؤال قرار گرفتن، مراد است.
 - ۵- به دلالت ماده ۶۸ قانون مجازات امارات مدت زندان موقت، جز در مواردی که قانون خلاف آن مقرر داشته باشد، بین ۳ تا ۱۵ سال است.
- قانونگذار امارات در برخی از موارد فردی را که مبادرت به ادای شهادت دروغ یا انکار یا کتمان حقیقت نموده، معاف از مجازات دانسته است. این موارد به استناد مواد ۲۵۴ و ۲۵۵ قانون مجازات امارات، عبارتند از:
- ۱- هرگاه شاهدهی که در جریان تحقیقات جنایی ادای شهادت نموده قبل از اتمام تحقیقات، از شهادت دروغ خود برگردد.
 - ۲- هرگاه شاهدهی در هر محاکمه، ادای شهادت نموده ولی قبل از صدور حکم در ماهیت دعوا، ولو حکم غیرنهایی، از شهادت دروغ خود برگردد.
 - ۳- شاهدهی که احتمال می‌دهد که در صورت بیان حقیقت ضرر فاحشی در رابطه با آزادی یا شرف متوجه او یا همسرش، هر چند مطلقه باشد، یا یکی از پدران یا مادران یا فرزندان یا خواهران یا برادران یا بستگان سببی او از این درجات، بشود.

۴- شاهی که استماع اظهارات او مانند شاهد، واجب نبوده یا اینکه واجب بوده ولی به وی تذکر داده شود « اگر بخواهد می تواند از ادای شهادت خودداری نماید» .

براساس ماده ۲۵۶ قانون مجازات امارات، تقلیل مجازات مرتکب به نصف در مورد شخصی پیش بینی شده که ادای شهادت دروغ به تحریک او بوده چنانچه شاهد، حقیقت را بیان می نمود خود یا یکی از بستگانش بطور قطع به ضرری که در قسمت اول ماده ۲۵۵ توضیح داده شده «ضرر فاحش به آزادی یا شرف» مورد تعرض قرار می گرفت.

در مقررات جزایی ایران نیز شهادت دروغ جرم انگاری و در ماده ۶۵۰ قانون مجازات اسلامی مقرر گردیده: «هرکس در دادگاه نزد مقامات رسمی شهادت دروغ بدهد به سه ماه و یک روز تا دو سال حبس و یا به یک میلیون و پانصد هزار تا دوازده میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد».

قبصر ۵ - مجازات مذکور در این ماده علاوه بر مجازاتی است که در باب حدود و قصاص و دیات برای شهادت دروغ ذکر گردیده است.

همچنین به موجب بند دال ماده ۲ قانون تخلفات، جرایم و مجازاتهای مربوط به اسناد سجلی و شناسنامه مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام (سال ۱۳۷۰)، اشخاصی که در مورد ولادت یا وفات، شهادت دروغ بدهند و شهادت آنان در تنظیم دفتر ثبت کل وقایع و یا وفات موثر واقع شود به حبس از نود و یک روز تا یک سال و یا به پرداخت جزای نقدی از ۲۰۰,۰۰۰ تا ۱,۰۰۰,۰۰۰ ریال و یا به هر دو مجازات محکوم می شوند.

علاوه بر مجازاتی که برای ادای شهادت کذب تعیین گردیده به استناد ماده ۲۴۰ و بند ۴ ماده ۲۷۲ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب، دروغ بودن شهادت شهود به ترتیب از جهات درخواست تجدید نظر و اعاده دادرسی به شمار آمده است.

براساس آنچه که در کتب معتبر فقهی آمده چنانچه شهادت دروغ منجر به صدور و اجرای حکمی مانند قصاص نفس یا عضو یا اجرای حد سرقت «قطع ید» شده باشد،

اعمال همان مجازات نسبت به شهود امکان پذیر می‌باشد.^۱ مطابق نظریه اداره حقوقی قوه قضاییه برای کتمان شهادت در قوانین کیفری و جزای اسلامی مجازاتی در نظر گرفته نشده و ظاهراً عمل مذکور جرم محسوب نمی‌گردد.^۲

قانونگذار امارات در خصوص کارشناسان و اهل خبره نیز که قضات در امور فنی و تخصصی جهت کشف حقیقت و احراز واقع امر به آنان رجوع می‌نمایند، در ماده ۲۵۷ قانون مجازات چنین مقرر داشته است: «کارشناسی که در دعوی مدنی یا جزایی، توسط مقام قضایی انتخاب شده و به امری مغایر حقیقت اعلام نظر نموده یا با علم به حقیقت، تفسیر و نظر غیر صحیحی را ارائه نماید به حداقل یک سال حبس و ممنوعیت از کارشناسی، مجازات می‌شود.

چنانچه کارشناسی مربوط به امر جنایی باشد حکم به زندان موقت صادر می‌گردد. احکام موارد فوق در خصوص مترجمی که در قضیه مدنی یا جزایی عمداً ترجمه غیر صحیح بنماید نیز اجرا می‌شود. مقررات مذکور در ماده ۱۵۵ در مورد کارشناس و مترجم نیز قابل اجرا می‌باشد».

قانونگذار ایران نیز در ماده ۳۷ قانون کارشناسان رسمی دادگستری مصوب ۱۳۸۱ در رابطه با نظرات خلاف واقع کارشناسان چنین مقرر داشته است: «هرگاه کارشناس رسمی با سوء نیت، ضمن اظهار عقیده در امر کارشناسی برخلاف واقع چیزی بنویسد و یا در اظهار عقیده کتبی خود راجع به امر کیفری و یا حقوقی، تمام ماوقع را ذکر نکند و یا برخلاف واقع چیزی ذکر کرده باشد جاعل در اسناد رسمی محسوب می‌گردد و همچنین هرگاه کارشناس رسمی در چیزی که برای آزمایش در دسترس او گذاشته شده

^۱ - برای نمونه نگاه کنید به تحریرالوسیله حضرت امام خمینی (ره)، جلد دوم، کتاب الشهادت، القول فی اللواحق، مسئله هشتم تا پانزدهم، صص ۴۵۴-۴۵۲؛ شرایع الاسلام، محقق حلی، جلد ۴-۳، کتاب الشهادت، القسم الشانی، فی الطواری، مسئله الثالثه تا السابعه، صص ۹۲۸-۹۲۷.

^۲ - نظریه شماره ۷/۲۵۳ - ۱۳۶۱/۴/۷ به نقل از مجموعه قانون مجازات اسلامی، معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات ریاست جمهوری ذیل ماده ۶۵۰

با سوء نیت تغییر بدهد به مجازاتهای مقرر در قانون مجازات اسلامی^۱ محکوم می‌شود و اگر گزارش خلاف واقع و اقدامات کارشناس رسمی در حکم دادگاه مؤثر واقع شده باشد کارشناس مذکور به حداکثر مجازات تعیین شده محکوم خواهد شد. حکم یاد شده در مورد خبرگان محلی نیز لازم الرعایه می‌باشد.

در رابطه با عملکرد پزشکان و ماماها نیز که اظهار نظر آنان به عنوان کارشناس و افراد متخصص و مورد وثوق می‌تواند مستند رأی دادگاه قرار گیرد، در ماده ۲۵۸ قانون مجازات امارات آمده است: «هر پزشک یا مامایی که برای خود یا دیگری هدیه یا امتیاز از هر نوع یا وعده‌ای نظیر این مطالبه یا قبول نموده و در مورد حمل یا تولد یا مرض یا نقص عضو یا فوت، شهادت دروغ دهد یا در اثر وعده یا توصیه یا وساطت، شهادت به این امر دهد به حداکثر پنج سال زندان مجازات می‌شود».

صدور گواهی‌های خلاف واقع توسط پزشکان، موضوعی است که قانونگذار ایران در مواد ۵۳۹ و ۵۴۰ قانون مجازات اسلامی به آن پرداخته است.

به موجب ماده ۵۳۹ قانون مجازات اسلامی «هرگاه طیب تصدیق نامه برخلاف واقع درباره شخصی برای معافیت از خدمت در ادارات رسمی یا نظام وظیفه یا برای تقدیم به مراجع قضایی بدهد به حبس از شش ماه تا دو سال یا به سه تا دوازده میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد. و هرگاه تصدیق نامه مزبور به واسطه اخذ مال یا وجهی انجام گرفته، علاوه بر استرداد و ضبط آن به عنوان جریمه، به مجازات مقرر برای رشوه گیرنده محکوم می‌گردد».

همچنین مطابق ماده ۵۴۰ قانون مجازات اسلامی «برای سایر تصدیق نامه‌های خلاف واقع که موجب ضرر شخص ثالثی باشد یا آن که خسارتی بر خزانه دولت وارد آورد،

^۱ - رجوع کنید به فصل پنجم از بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ تحت عنوان «جعل و تزویر» ماده ۵۲۳ به بعد.

مرتکب علاوه بر جبران خسارت وارده، به شلاق تا ۷۴ ضربه یا به دویست هزار تا دو میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.

علاوه بر این برای ماما یا پزشکی که در مورد ولادت یا وفات گواهی خلاف واقع صادر کند مجازات حبس یا جزای نقدی پیش بینی شده است.^۱

قانونگذار امارات در پایان مواد مربوط به شهادت دروغ به افرادی که دیگران را به کتمان حقیقت یا ارائه اطلاعات غیر صحیح دلالت می‌نمایند اشاره نموده و برای کسی که با استفاده از شکنجه یا زور یا تهدید یا تقدیم هدیه یا امتیاز از هر نوع، دیگری را به کتمان امری از امور یا دلایل یا ارائه اطلاعات غلط در هر مرجع قضایی سوق دهد، مجازات حبس تا یک سال و جزای نقدی تا پانصد درهم در نظر گرفته است.

مبحث دوم: قسم دروغ

مطابق ماده ۲۶۰ قانون مجازات امارات هریک از طرفین پرونده که در دعوی مدنی ملزم به ادای سوگند شده یا سوگند به او رد شده باشد، قسم دروغ یاد کند به حبس تا دو سال یا جزای نقدی تا ده هزار درهم مجازات می‌شود. در قسمت اخیر ماده مذکور اضافه شده که چنانچه مرتکب پس از اتیان سوگند کذب و قبل از صدور حکم در خصوص دعوایی که سوگند در جریان آن ادا گردیده، به حقیقت رجوع نماید از مجازات معاف می‌شود. قانونگذار ایران نیز در ماده ۶۴۹ قانون مجازات اسلامی، برای ادای سوگند دروغ مجازات حبس پیش بینی نموده است با این تفاوت که توجه قسم به مرتکب علاوه بر دعوی حقوقی در دعوی جزایی هم لحاظ شده است. تصریح به دعوی جزایی در ماده ۶۴۹ به این جهت است که مطابق مقررات جزایی ایران سوگند نیز در برخی موارد در تعیین سرنوشت پرونده و رأی دادگاه ایفای نقش می‌کند. در رابطه با کاربرد سوگند

^۱ - رجوع کنید به بند ج ماده ۲ قانون تخلفات، جرایم و مجازاتهای مربوط به اسناد سجلی و شناسنامه مصوب ۱۳۷۰ مجمع تشخیص مصلحت نظام.

می‌توان به مقررات راجع به قسامه در قتل و ضرب و جرح اشاره نمود.^۱ همچنین گفته شده که چنانچه در قتل، لوٹ حاصل نشود مطابق دیگر دعاوی، بینه بر مدعی و قسم بر مدعی علیه است پس ولی دم حق دارد در صورت عدم وجود بینه، منکر را یک بار قسم دهد.^۲

مبحث سوم: امتناع از اتیان سوگند یا ادای شهادت

به لحاظ اهمیت اظهارات شهود در جهت کشف جرم و احراز واقعیت، خودداری اشخاص از اتیان سوگند یا ادای شهادت به عنوان مانعی در مسیر اجرای عدالت، توسط قانونگذار امارات جرم انگاری و مقرر گردیده که هر کس موظف به ادای شهادت در محضر یکی از مراجع قضایی بوده لکن بدون عذر موجه از ادای سوگند یا اظهار شهادت امتناع ورزد به حبس تا یک سال و جزای نقدی تا پنج هزار درهم یا به یکی از این دو کیفر، مجازات می‌شود. و چنانچه مرتکب، قبل از صدور حکم در موضوع دعوا، از امتناع خود عدول کند از مجازات معاف خواهد شد.

در مقررات جزایی ایران، استنکاف از اتیان سوگند یا ادای شهادت فاقد ضمانت اجراست. گاه در توضیح علت عدم جرم انگاری امتناع از اتیان سوگند یا ادای شهادت به اصل سی و هشتم قانون اساسی ایران استناد می‌شود که به موجب آن «هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است، اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند، مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون، مجازات می‌شود». اگر چه استناد به اصل ۳۸ جهت منع قانونگذار از تعیین کیفر برای شاهدی که با امتناع از ادای شهادت روند اجرای عدالت را کند و مخدوش می‌نماید محل تأمل است لکن در حال حاضر می‌توان گفت که چون

^۱ - نگاه کنید به قانون مجازات اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۰، مبحث قسامه، مواد ۲۳۹ تا ۲۵۶.

^۲ - تحریر الوسیله، حضرت امام خمینی (ره)، ج ۲، ص ۵۲۸، مسئله سوم.

«باتوجه به ماده ۲ قانون مجازات اسلامی هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم است و تا کنون برای امتناع شهود از ادای شهادت مجازاتی تعیین نشده لذا عمل مذکور فاقد وصف جزایی است...»^۱

در رابطه با امتناع شاهد از اتیان سوگند در تبصره ماده ۱۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری ایران مقرر شد «در مواردی که احقاق حق، متوقف بر شهادت شاهد عادل باشد و شاهد از اتیان سوگند استتکاف نماید بدون سوگند شهادت وی استماع خواهد شد». همچنین مطابق تبصره ماده ۲۳۶ قانون آیین دادرسی مدنی ایران در صورتی که احقاق حق متوقف به گواهی باشد و گواه حاضر به اتیان سوگند نشود الزام به آن ممنوع است.

اگر چه به تجویز ماده ۱۵۹ قانون آیین دادرسی کیفری ایران چنانچه شاهد دو مرتبه احضار شده و بدون عذر موجه حضور نیابد به دستور دادگاه جلب می شود لکن همانگونه که اشاره شد، در صورت حضور و امتناع از ادای شهادت هیچ ضمانت اجرا و مجوزی برای الزام وی وجود ندارد. این در حالی است که در مقررات جزایی امارات نه تنها در مورد خودداری از ادای شهادت مجازات تعیین شده بلکه به موجب ماد ۱۷۳ قانون آیین دادرسی کیفری امارات در صورت عدم حضور شاهد پس از اولین مرتبه احضار، دادگاه برای صدور حکم به پرداخت جزای نقدی تا هزار درهم و در صورت عدم حضور پس از دومین مرتبه احضار به صدور حکم محکومیت شاهد به پرداخت حداکثر میزان مذکور، مجاز شناخته شده است.

مبحث چهارم: تأثیر گذاری در امر قضا

بی تردید آسایش و آرامش روحی و روانی مقامات قضایی و عدم بروز هرگونه جو سازی و ایجاد ذهنیت منفی، سبب خواهد شد که قضات با استقلال کامل و فارغ از

^۱ - نظریه شماره ۷/۶۲۵۱-۱۱۷/۱۰۱۳۸۰ اداره حقوقی قوه قضاییه به نقل از مجموعه قانون مجازات اسلامی ریاست

مسائل انحرافی و حاشیه‌ای نسبت به انجام تحقیقات لازم و صدور رأی عادلانه اقدام نمایند. لذا هرگونه اقدام در جهت تأثیرگذاری بر روند رسیدگی به پرونده و تحت تأثیر قرار دادن افراد مرتبط با امر قضا را می‌توان مانعی در مسیر اجرای عدالت تلقی نمود. قانونگذار امارات با چنین نگرش و اندیشه‌ای در ماده ۲۶۳ قانون مجازات مقرر داشته که هرکس به یکی از طرق علنی اموری را به قصد تأثیرگذاری در قضات یا در اعضای هیأت منصفه یا در غیر از آنها از مأمورین تحقیق یا در شهودی که برای ادای شهادت دعوت شده‌اند، منتشر نماید به حبس یا جزای نقدی مجازات می‌شود.

همچنین در ماده ۲۶۴ قانون مجازات امارات برای انتشار علنی موارد ذیل مجازات حبس حداکثر یک سال یا جزای نقدی حداکثر ده هزار درهم در نظر گرفته شده است:

۱- انتشار اخبار پیرامون تحقیقات انجام شده در خصوص جرم یا مدرکی از مدارک تحقیق که مقام قضایی انتشار آن را ممنوع نموده است.

۲- انتشار اخبار راجع به تحقیقات یا اقدامات انجام شده در خصوص دعاوی نسب یا زوجیت یا حضانت یا طلاق یا نفقه یا جدایی یا زنا یا قذف یا افشای اسرار.

۳- انتشار اسامی یا تصاویر متهمین نوجوان.

۴- انتشار اسامی یا تصاویر بزه دیدگان در جرایم علیه عرض و ناموس.

۵- انتشار اسامی و تصاویر محکومین در انتظار اجرای مجازات.

۶- انتشار جریانات دادگاهها.

۷- انتشار اخبار راجع به دعاوی که دادگاه انجام آن را غیرعلنی مقرر نموده یا انتشار آن را ممنوع کرده است.

براساس ماده ۲۶۵ قانون مجازات امارات، هر کس بدون رعایت امانت و با سوء نیت، آنچه را که در جلسات علنی گذشته به یکی از طرق علنی منتشر نماید به کیفر مذکور در ماده قبل مجازات می‌شود.

مبحث پنجم: معطل کردن (ایجاد تأخیر در) اقدامات قضایی و اختلال در اجرای احکام

اهمیت آثار و ادوات برجای مانده در صحنه جرم و نقش حفظ صحنه و بررسی دقیق و فنی آن در کشف جرم و شناسایی جرم همواره مورد تأکید قانونگذار،^۱ قضات، پزشکان قانونی و مأمورین کشف جرایم بوده است.^۲

براساس نظریه مبادله یا انتقال که توسط «ادموند لوکار»^۳ رئیس موسسه جرم شناسی دانشگاه لیون فرانسه ارائه شده «اشخاصی که مرتکب جنایت می شوند تقریباً و بطور قهری آثاری از خود در صحنه جنایت یا نزد مجنی علیه یا هر دو به جای می گذارند و بطور متقابل آثاری از صحنه جنایت یا مجنی علیه یا هر دو نزد آنها به جای می ماند».^۴ یکی از نتایج حاصله از این نظریه آن است که «چنانچه در بررسی صحنه جرمی دلیل و مدرکی به دست نیامد یا امکان ربط دادن جرمی به متهم مورد نظر مقدور نبود، قبل از اینکه این امر به حساب فقدان دلیل گذاشته شود باید آن را به حساب نقص آموزش یا کمبود امکانات فنی کشف جرایم یا کم تجربگی گذاشت».^۵

به همان اندازه که حفظ صحنه و وجود آثار و علایم و آلات و ادوات جرم در کشف جرم نقش آفرین است، بر هم زدن صحنه و از بین بردن آثار و مدارک جرم در ایجاد وقفه در کشف جرم و عدم شناسایی مرتکب موثر می باشد.

^۱ - نگاه کنید به قانون آیین دادرسی کیفری امارات متحده مواد ۵۱ تا ۶۴ و قانون آیین دادرسی کیفری ایران مواد ۷۸ تا ۱۱۱.

^۲ - برای مطالعه بیشتر نگاه کنید به آشوری، محمد، آیین دادرسی کیفری، ج دوم، انتشارات سمت، چاپ اول، مبحث معاینات و تحقیقات محلی، از ص ۱۰۰.

^۳ - Edmond Locard.

^۴ - نجابتی، مهدی، پلیس علمی، انتشارات سمت، چاپ پنجم، صص ۱۱۸-۱۱۷.

^۵ - همان، ص ۱۱۸؛ همچنین نگاه کنید به لی موین شنایدر، پی جویی قتل، ترجمه یحیی افتخارزاده، انتشارات زوار، چاپ دوم، گفتار دوم، بازرسی صحنه های قتل، از ص ۱۱.

به همین مناسبت قانونگذار امارات هر گونه اقدام در جهت تغییر صحنه جرم، از بین بردن یا اخفای ادله جرم را به عنوان جرم علیه عدالت قضایی مستوجب کیفر دانسته است. مطابق ماده ۲۶۶ قانون مجازات امارات، هر کس به قصد گمراه کردن امر قضا، وضعیت اشخاص یا اماکن یا اشیا را تغییر داده یا دلایل جرم را مخفی نموده یا در ارتباط با جرم اطلاعات دروغ که به نادرستی آنها آگاه است، ارائه نماید به کیفر حبس مجازات می‌شود.

در رابطه با ماده مذکور اشاره به دو نکته ضروری به نظر می‌رسد:

۱- اگر چه میزان مجازات حبس در این ماده مشخص نگردیده لکن همانگونه که در مقدمه تحقیق توضیح داده شد مدت حبس در این مورد یک ماه تا سه سال است.

۲- عنصر معنوی جرم شامل سوء نیت عام و خاص است. «سوء نیت عام» یعنی مرتکب با علم به اینکه صحنه یا اشیاء یا دلایل مربوط به جرم است عمداً نسبت به انجام تغییرات در صحنه یا اخفاء دلایل و نیز ارائه اطلاعات غلط اقدام می‌نماید.

«سوء نیت خاص» یعنی قصد وی از انجام چنین اعمالی منحرف کردن امر قضاوت و دور کردن دستگاه قضایی از کشف حقیقت و اجرای عدالت است.

مطابق ماده ۲۶۷ قانون مجازات امارات، تا یک سال حبس یا تا پنج هزار درهم جزای نقدی، مجازاتی است که برای افراد ذیل در نظر گرفته شده است: کسانی که نوشته یا سند یا چیز دیگر ارائه شده به یکی از مقامات تحقیق، یا در دعوی مطرح شده در یکی از مراجع قضایی، مخفی یا تلف نموده یا بر آن دست یابند.

ترک فعلی که در ماده ۲۶۸ قانون مجازات امارات به آن پرداخته شده عبارتست از خودداری از ارائه اسناد، نوشته جات و دیگر مدارک مؤثر در کشف واقعیت.

براساس ماده مذکور «جز در مواردی که قانون اجازه داده، هر کس که طبق قانون موظف به ارائه نوشته یا هر شیئی دیگری باشد که در اثبات قضیه مطرح شده در مرجع قضایی سودمند است ولی از ارائه آن امتناع ورزد، به حبس تا شش ماه یا جزای نقدی تا پنج

هزار درهم مجازات می‌شود».

از دیدگاه قانونگذار امارات، ایجاد اختلال در جریان اجرای حکم قضایی نیز جرم علیه عدالت قضایی محسوب می‌شود. به موجب ماده ۲۶۹ قانون مجازات امارات هر کس با سوء نیت، مرتکب عملی شود که عملیات اجرایی نسبت به مالی که براساس حکم قضایی توقیف شده را با مشکل مواجه نماید، خواه این عمل با جابجایی یا مخفی نمودن یا تصرف در آن مال صورت گیرد یا با تلف کردن یا تغییر نشانه آن انجام شود، به حبس تا دو سال و جزای نقدی تا ده هزار درهم یا به یکی از این دو مجازات، محکوم می‌شود. این مجازات در موردی نیز که عمل توسط مالک یا نگهبان مال صورت گرفته باشد، اعمال می‌گردد.

مشابه حکم این ماده را می‌توان در ماده ۶۶۳ قانون مجازات اسلامی ایران ملاحظه نمود. در ماده مذکور مقرر شده «هر کس عالماً در اشیا و اموالی که توسط مقامات ذیصلاح توقیف شده است و بدون اجازه، دخالت یا تصرفی نماید که منافی با توقیف باشد ولو مداخله کننده یا متصرف، مالک آن باشد به حبس از سه ماه تا یک سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد».

مطابق ماده ۲۷۰ قانون مجازات امارات، مجازات مذکور در ماده ۲۶۹ در مورد هر مأمور عمومی یا مکلف به خدمت عمومی که عمداً و به نا حق از اجرای حکم یا دستور صادر شده توسط یکی از دادگاهها پس از گذشت هشت روز از اخطار رسمی به او جهت اجرا امتناع ورزد، در حالی که اجرای حکم یا دستور جزء وظایف خاص وی می‌باشد، اعمال می‌گردد.

سوء استفاده از مقام، جهت جلوگیری از اجرای اوامر مقامات قضایی موضوعی است که مورد عنایت قانونگذار ایران نیز قرار گرفته است. براساس ماده ۵۷۶ قانون مجازات اسلامی «چنانچه هریک از صاحب منصبان و مستخدمین و مأمورین دولتی و شهرداریها در هر رتبه و مقامی که باشد از مقام خود سوء استفاده نموده و از اجرای اوامر کتبی دولتی یا اجرای قوانین مملکتی و یا اجرای احکام یا اوامر مقامات قضایی یا هرگونه

امری که از طرف مقامات قانونی صادر شده باشد، جلوگیری نماید به انفصال از خدمات دولتی از یک تا پنج سال محکوم خواهد شد.

مبحث ششم: اخفای جسد

در پرونده‌های قتل (اعم از عمد و غیرعمد) کشف و معاینه جسد بسیاری از ابهامات موجود را مرتفع نموده و مأمورین و قضات تحقیق با آگاهی از هویت، سن، جنس، و نژاد مقتول و نیز زمان و علت قطعی مرگ، مسیر هموارتری را برای کشف جرم و شناسایی مرتکب یا مرتکبین خواهند پیمود. «برای پزشکی قانونی، جنازه شاهد گویایی از وقوع یک جرم و یا حدوث یک واقعه می‌باشد و در جسد علایمی دیده می‌شود که به منزله زبان گویایی از شرح واقعه یا نحوه حدوث مرگ است»^۱ با این وصف، فقدان جسد مقتول راه را برای کشف حقیقت و اجرای عدالت دشوارتر و طولانی‌تر خواهد نمود. نقش کلیدی و تعیین کننده جسد در پرونده‌های قتل، قانونگذار امارات را بر آن داشته تا اخفای جسد مقتول را به عنوان یکی از موانع موجود در مسیر اجرای عدالت جرم انگاری نماید. به موجب ماده ۲۷۱ قانون مجازات امارات «هر کس جسد شخصی را که در اثر حادثه فوت نموده، مخفی کند به زندان موقت و کسی که قبل از اجازه مقامات ذریبط چنین جسدی را دفن کند به حبس مجازات می‌شود».

آنچه برای تحقق بزه مذکور ضروری به نظر می‌رسد علم و اطلاع مرتکب از غیرطبیعی بودن مرگ است به این معنی که او باید بداند و آگاه باشد که جسد متعلق به فردی است که در اثر حادثه فوت شده است. اطلاع از هویت مقتول و یا اطلاع از چگونگی وقوع حادثه و عمد یا غیرعمد بودن آن ضرورتی ندارد.

مخفی کردن جسد مقتول یا دفن بدون مجوز آن در ماده ۶۳۶ قانون مجازات اسلامی مورد عنایت قانونگذار ایران نیز قرار گرفته و مقرر گردیده است «هر کس جسد مقتولی

۱- گودرزی، فرامرزی، پزشکی قانونی، انتشارات پلیس قضایی، ص ۱.

را با علم به قتل مخفی کند یا قبل از اینکه به اشخاصی که قانوناً مأمور کشف و تعقیب جرایم هستند خبر دهد آن را دفن نماید به حبس از سه ماه و یک روز تا یک سال محکوم خواهد شد.

مبحث هفتم: امتناع از اعلام جرم

گزارش مأمورین دولت و همچنین اعلام جرم توسط سایر اشخاص، از مهمترین راههای اطلاع پلیس و دستگاه قضایی از وقوع جرایم و شروع به تحقیقات و رسیدگی است. قانونگذار امارات با رویکردی مشارکتی به سیاست جنایی و با قرار دادن امتناع از وقوع جرایم در زمره جرایم علیه عدالت قضایی، سعی در رفع یکی دیگر از موانع موجود در مسیر احقاق حق و اجرای عدالت نموده است.

مطابق ماده ۲۷۲ قانون مجازات امارات: «هر مأمور عمومی که مکلف به تحقیق در مورد جرم یا گزارش آن است چنانچه در گزارش نمودن جرمی که به آگاهی او رسیده اهمال یا تأخیر کند به حبس یا جزای نقدی مجازات می شود».

قسمت دوم از ماد ۲۷۲ به سایر مأمورین اختصاص یافته و مقرر داشته: «هر مأموری که وظیفه‌ای در امر تحقیق در مورد جرم یا گزارش آن ندارد چنانچه در اعلام جرمی که در جریان یا به سبب انجام وظیفه، از آن مطلع گردیده اهمال یا تأخیر نماید به جزای نقدی مجازات می شود».

به دلالت ماده مذکور، جرم بودن «امتناع از اعلام جرم» مربوط به جرایمی است که بدون شکایت شاکی خصوصی قابل تعقیب می‌باشند. لذا عدم اعلام جرایمی که تعقیب آنها منوط به شکایت شاکی خصوصی است، مجازاتی را در پی نخواهد داشت. در مورد سایر مأمورین که در قسمت دوم ماده ۲۷۲ به آنها اشاره شد، به استناد قسمت اخیر این ماده، هرگاه مأمور «همسر مرتکب جرم» یا از «پدران یا مادران یا فرزندان یا برادران یا خواهران او یا از بستگان سببی هم رتبه آنها باشد» اعمال معافیت از مجازات جایز می‌باشد.

مرتبطین با مشاغل پزشکی و درمانی نیز در جریان انجام وظیفه ممکن است نسبت به وقوع جرایم علیه اشخاص آگاهی یابند که در این صورت مکلفند مراتب را به مقامات ذیصلاح اطلاع دهند. به موجب ماده ۲۷۳ قانون مجازات امارات هر کس که در جریان پرداختن به شغل طبابت یا درمان، دریابد که شخصی فوت شده است یا در امداد رسانی به شخصی که مورد صدمه بدنی قرار گرفته، نشانه‌هایی بیابد مبنی بر اینکه مرگ یا ورود صدمه به وی ناشی از جرم است، و مقامات مسئول را از این جریان آگاه نماید به حداقل یک سال حبس و ده هزار درهم جزای نقدی یا یکی از این دو، مجازات می‌شود.

به جز مأمورین و شاغلین در امور پزشکی و درمانی، سایر افراد جامعه نیز موظفند که در صورت اطلاع از وقوع جرم، مراتب را به مقامات ذیربط اطلاع دهند و در صورت امتناع مطابق ماده ۲۷۴ قانون مجازات به حداکثر هزار درهم جزای نقدی مجازات می‌شوند. چنانچه مرتکب از بستگان نسبی یا سببی ممتنع باشد معافیت وی از مجازات جایز است.

در مقررات جزایی ایران، شهروندان تکلیفی برای اعلام جرایمی که از وقوع آنها مطلع می‌شوند، ندارند لکن برخی از مقامات با توجه به وظیفه و مسئولیتی که برعهده دارند مکلف به اعلام برخی از جرایم خاص می‌باشند. برای مثال در ماده ۶۰۶ قانون مجازات اسلامی مقرر گردیده «هریک از رؤسا یا مدیران یا مسئولین سازمانها و موسسات مذکور در ماده ۵۹۸ که از وقوع جرم ارتشاء یا اختلاس یا تصرف غیرقانونی یا کلاهبرداری یا جرایم موضوع مواد ۵۹۹ و ۶۰۳ در سازمان یا موسسات تحت اداره یا نظارت خود مطلع شده و مراتب را حسب مورد به مراجع صلاحیتدار قضایی یا اداری اعلام نمایند علاوه بر حبس از شش ماه تا دو سال، به انفصال موقت از شش ماه تا دو سال محکوم خواهد شد».

تبصره ۲ ماده ۲ قانون مجازات اخلاصگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ نیز مسئول یا مسئولین ذیربط (اعم از مدیران و بازرسان) را که به نحوی از انجام تمام یا قسمتی از اقدامات مجرمانه موضوع این قانون مطلع شوند، مکلف نموده که در زمینه

جلوگیری یا آگاه ساختن مقامات ذیصلاح اقدام فوری و مؤثری انجام دهند در غیر این صورت معاون جرم محسوب شده و به مجازات مقرر برای معاون جرم محکوم می‌شوند.

مبحث هشتم: گزارش دروغ

همانگونه که عدم اعلام جرم می‌تواند در جریان اجرای عدالت، اخلال و تأخیر ایجاد نماید، گزارش خلاف واقع منبئ بر وقوع جرم نیز می‌تواند موجب گمراهی دستگاه عدالت و دور نمودن آن از انجام وظیفه واقعی شود.

به همین جهت قانونگذار امارات، گزارش کذب را جرمی علیه عدالت قضایی به شمار آورده و در ماده ۲۷۵ قانون مجازات مقرر داشته: «هر کس در مورد حوادث یا خطراتی که وجود خارجی ندارد یا در مورد جرمی که از عدم وقوع آن مطلع است، به مقامات قضایی یا مراجع اداری گزارش دهد به حداکثر شش ماه حبس و سه هزار درهم جزای نقدی یا به یکی از این دو کیفر، مجازات می‌شود».

گاه اقدام مرتکب از صرف گزارش کذب فراتر رفته و با فراهم نمودن دلایل خلاف واقع، ارتکاب جرایمی را به اشخاص نسبت می‌دهد. در این رابطه ماده ۲۷۶ قانون مجازات امارات مقرر می‌دارد: «هر کس به دروغ و با سوء نیت به مقامات قضایی یا مراجع اداری اعلام کند که شخصی مرتکب امری گردیده که موجب مجازات جنایی یا اداری است، هر چند بر این اعلام، اقامه دعوی جنایی یا تأدیبی مترتب نباشد و همچنین هر کس برخلاف واقع دلایل مادی بر ارتکاب جرم توسط شخصی، بسازد یا با علم به بیگناهی فردی، سبب اتخاذ اقدامات قانونی علیه او شود به حبس یا جزای نقدی یا یکی از این دو کیفر، مجازات می‌شود.

در انتهای ماده ۲۷۶ اضافه شده که چنانچه نسبت دادن جرم، منجر به صدور کیفر به مجازات جنایی شود، شخص مقتری به همان کیفر مورد حکم مجازات می‌شود.

در قانون مجازات اسلامی ایران نیز نسبت دادن اعمال مجرمانه به اشخاص، برخلاف واقع و نیز صحنه سازی جهت مجرم معرفی کردن دیگران، جرم انگاری شده است. مطابق ماده ۶۹۷ «هر کس به وسیله اوراق چاپی یا خطی یا به وسیله درج در روزنامه و جراید یا نطق در مجامع یا به هر وسیله دیگر، به کسی امری را صریحاً نسبت دهد یا آنها را منتشر نماید که مطابق قانون آن امر جرم محسوب می‌شود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت نماید جز در مواردی که موجب حد است به یک ماه تا یک سال حبس و تا ۷۴ ضربه شلاق یا یکی از آنها حسب مورد محکوم خواهد شد».

همچنین در ماده ۶۹۹ قانون مجازات اسلامی مقرر گردیده: «هر کس عالماً عامداً به قصد متهم نمودن دیگری، آلات و ادوات جرم یا اشیایی را که یافت شدن آن در تصرف یک نفر موجب اتهام او می‌گردد بدون اطلاع آن شخص در منزل یا محل کسب یا جیب یا اشیایی که متعلق به اوست بگذارد یا مخفی کند یا به نحوی متعلق به او قلمداد نماید و در اثر این عمل شخص مزبور تعقیب گردد، پس از صدور قرار منع تعقیب و یا اعلام برائت قطعی آن شخص، مرتکب به حبس از شش ماه تا سه سال و یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌شود».

علاوه بر مواد مذکور، در رابطه با تلاش برای متهم کردن دیگری می‌توان به مواد ۲۶ و ۲۷ قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز اشاره نمود. در ماده ۲۶ آمده است: «هر کس به قصد متهم کردن دیگری، مواد مخدر و یا آلات و ادوات استعمال آن را در محلی قرار دهد به حداکثر مجازات همان جرم محکوم خواهد شد».

در ماده ۲۷ نیز مقرر گردیده «هر گاه شخصی، دیگری را به منظور تعقیب در مراجع ذیصلاح، عمدتاً و برخلاف واقع متهم به یکی از جرایم موضوع این قانون نماید به ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد».

همانگونه که ملاحظه شد، عنصر مادی جرم به صورت فعل مثبت نسبت دادن عمل مجرمانه به دیگری و یا صحنه سازی جهت متهم نمودن دیگری است. در عنصر روانی جرم نیز قصد و عمد مرتکب در انتساب جرم به دیگری و نیز علم و اطلاع از بیگناهی او ضروری است.

مبحث نهم: شکستن مهر

مقام قضایی در جریان رسیدگی به پرونده و به منظور جمع آوری دلایل و کشف حقیقت، تصمیمات متعددی اتخاذ می نماید. در این راستا گاه بنا به ضرورت، دستور توقیف مال یا مهر و موم محل یا اسناد یا اشیایی صادر می گردد. بدیهی است شکسته شدن مهر و موم و دسترسی افراد غیرمسئول به اموال و اسناد توقیف شده، جریان رسیدگی را با مشکل مواجه نموده و چه بسا تبعات جبران ناپذیری را در پی داشته باشد. قانونگذار امارات محو یا شکستن مهر وضع شده به دستور مقام قضایی یا اداری را موجب ایجاد اختلال در فرایند دادرسی و مانعی در مسیر اجرای عدالت قلمداد نموده است.

مطابق ماده ۲۷۷ قانون مجازات امارات «هر کس مهری از مهرهایی را که حسب دستور مقام قضایی یا مراجع اداری بر محل یا اوراق یا اشیاء دیگر نهاده شده جدا کند یا بشکند یا از بین ببرد یا به هر وسیله ای مقصود از وضع این مهر را نابود کند به حبس تا یک سال و جزای نقدی تا ده هزار درهم یا به یکی از این دو کیفر، مجازات می شود. چنانچه مرتکب، نگهدارنده باشد مجازات حبس است و هرگاه مرتکب در جریان ارتکاب جرم از اعمال زور نسبت به اشخاص استفاده کند از علل مشدده است».

همچنین در ماده ۲۷۸ مقرر گردیده «هر کس به ناحق اوراق یا مستندات یا اشیایی را که به دستور قضایی یا اداری توقیف شده یا براساس حکم یا دستور قضایی یا اداری در اماکنی که مهیا برای نگهداری آنهاست به امانت گذاشته یا به شخصی که مکلف به

حفاظت از آنهاست سپرده شده، جدا یا تلف یا تصرف کند به حبس تا پنج سال مجازات می‌شود، و چنانچه مرتکب، نگهبان یا مکلف به نگهداری این اشیاء باشد، مجازات، زندان موقت است و هرگاه مرتکب در جریان ارتکاب جرم از اعمال زور نسبت به اشخاص استفاده کند از علل مشدده است.»

در آنچه گفته شد عنصر روانی به صورت علم و عمد در شکستن یا اتلاف مهر و استیلاء بر اموال و اشیاء توقیف شده وجود دارد. قانونگذار امارات موردی را نیز پیش بینی نموده که در آن عنصر روانی در هیأت مسامحه و سهل انگاری در انجام وظیفه نمایان می‌شود. براساس مفاد ماده ۲۷۹ قانون مجازات امارات «هر کس که عهده دار حفاظت از مهر نهاده شده به حکم یا دستور قضایی یا اداری بوده و غفلت او موجب وقوع یکی از جرایم مذکور در دو ماده قبل شود به حبس تا شش ماه و جزای نقدی تا پنج هزار درهم یا به یکی از این دو کیفر، مجازات می‌شود.»

در قانون مجازات اسلامی ایران نیز مواد ۵۴۳ تا ۵۴۶ به بیان احکام مربوط به محو یا شکستن مهر و پلمپ و سرقت نوشته‌ها از اماکن دولتی اختصاص یافته است. به استناد ماده ۵۴۳، مجازات محو یا شکستن مهر یا پلمپ برای کسی که عالماً و عامداً مرتکب این عمل شده باشد ۳ ماه تا دو سال حبس، و چنانچه مرتکب مستحفظ محل باشد یک تا دو سال حبس و چنانچه ارتکاب جرم به واسطه اهمال مستحفظ باشد یک تا شش ماه حبس یا حداکثر ۷۴ ضربه شلاق خواهد بود. در ماده ۵۴۴ نیز برای اشخاصی که در نتیجه اهمال آنان نوشته‌ها یا اسناد یا اوراق یا دفاتر دولتی ربوده یا تخریب یا معدوم شده، محکومیت به شش ماه تا دو سال حبس پیش بینی گردیده است.

مطابق ماده ۵۴۵ برای مرتکب هر یک از جرایم مذکور در ماده ۵۴۴، تا شش سال حبس و چنانچه مرتکب، امانتدار یا مستحفظ باشد، سه تا ده سال حبس در نظر گرفته شده است. همچنین به دلالت ماده ۵۴۶ استفاده از عنف در محو یا شکستن مهر یا پلمپ،

رودن یا معدوم نمودن نوشته یا اسناد، حسب مورد محکومیت به حداکثر مجازات مقرر در مواد قبل را به دنبال خواهد داشت.

مبحث دهم: فرار متهمین و محکومین

در فرآیند دادرسی کیفری، مرتکب جرم از مهمترین نقش آفرینان است. بدون در اختیار داشتن متهم و محکوم، اطلاع از چگونگی و انگیزه ارتکاب جرم و وضعیت روانی و شخصیتی مرتکب، به سهولت امکان پذیر نبوده و اجرای دقیق و موثر عدالت قضایی نیز میسر نخواهد شد. به همین لحاظ قانونگذار امارات، هرگونه اقدام در جهت فرار متهم یا محکوم را با هر کیفیت و توسط هر شخص «اعم از شخص متهم یا محکوم، مأمور مراقب یا سایر افراد» مانعی در مسیر اجرای عدالت تلقی و به عنوان جرم علیه عدالت قضایی جرم انگاری نموده است.

به موجب ماده ۲۸۰ قانون مجازات امارات: «هر کس پس از دستگیری یا توقیف یا حبس احتیاطی خود که بر مبنای قانون صورت گرفته، فرار کند به حداکثر دو سال حبس مجازات می‌شود. هر گاه جرم توسط دو نفر یا بیشتر یا با تهدید یا اعمال زور نسبت به اشخاص یا اشیاء واقع شود، مجازات مرتکب حبس است و چنانچه جرم، با استفاده از اسلحه یا تهدید به استفاده از آن صورت گیرد مجازات مرتکب حداکثر پنج سال زندان می‌باشد.

گاه مأمورین مراقب با مسامحه و سهل انگاری خود در انجام وظایف محوله، موجبات فرار متهم یا محکوم را فراهم می‌آورند. ماده ۲۸۱ قانون مجازات امارات در این رابطه مقرر داشته: «کسی که مکلف به حفاظت یا مراقبت یا انتقال یا همراهی شخص دستگیر شده بوده و آن شخص در اثر اهمال او فرار کند چنانچه شخص فراری، «محکوم به مجازات جنایی یا متهم به جنایت باشد» به حبس تا دو سال یا جزای نقدی تا ده هزار

درهم مجازات می‌شود و در سایر موارد، مجازات تا شش ماه حبس یا تا پنج هزار درهم جزای نقدی می‌باشد.

احکام مذکور در این ماده مربوط به مأموری است که فاقد سوء نیت بوده و فرار متهم یا محکوم صرفاً به واسطه سهل انگاری او صورت گرفته است. اما چنانچه مأمور عمداً و با سوء نیت، شخص دستگیر شده را در اقدام به فرار یاری و مساعدت نموده یا فرار او را سهل و آسان نماید مطابق ماده ۲۸۲ قانون مجازات امارات حسب مورد به یکی از مجازاتهای ذیل محکوم می‌شود: هرگاه شخص فراری محکوم به اعدام باشد مجازات حداقل پنج سال زندان موقت است و چنانچه شخص فراری محکوم به زندان ابد یا موقت یا متهم به جرمی است که کیفر آن اعدام است، مجازات حداکثر هفت سال زندان و در سایر موارد مجازات، حبس خواهد بود.

در ماده ۲۸۳ قانون مجازات امارات به مأمورینی اشاره شده که در اجرای دستور جلب (علیرغم تکلیف به دستگیری فردی) به قصد کمک به او در فرار از عدالت، سهل انگاری می‌نمایند. مجازات چنین مأمورینی حسب مورد یکی از مجازاتهای مقرر در ماده ۲۸۲ خواهد بود.

مطابق ماده ۲۸۴ برای مساعدت و تسهیل فرار شخص دستگیر شده در غیر از موارد مذکور در مواد قبل مجازاتهای ذیل پیش بینی شده است:

هرگاه شخص فراری محکوم به اعدام باشد، مجازات حداقل پنج سال زندان است. چنانچه شخص فراری محکوم به زندان ابد یا موقت بوده یا متهم به جرمی که کیفر آن اعدام است باشد، مجازات حداکثر پنج سال زندان و در سایر موارد حداکثر سه ماه حبس خواهد بود. ارتکاب جرم توسط دو نفر یا بیشتر با تهدید یا اعمال زور نسبت به اشخاص یا اشیاء یا با استفاده از اسلحه یا تهدید به استفاده از آن از علل تشدید مجازات قلمداد شده مشروط بر آنکه مجازات تعیین شده از حداقل مجازات مقرر برای جرم شخص فراری، بیشتر نباشد.

به استناد ماده ۲۸۵ «هر کس فرد دستگیر شده را با اسلحه یا وسایلی برای کمک به فرار او، یاری دهد به حداکثر پنج سال حبس مجازات می‌شود».

مخفی کردن یا پناه دادن به شخصی که بعد از دستگیری فرار نموده یا شخصی که متهم به ارتکاب جرم بوده یا در مورد او دستور جلب صادر شده، در ماده ۲۸۶ قانون مجازات امارات مطرح و برای مرتکب یا مرتکبین حسب مورد مجازات زندان یا حبس مقرر شده است.

آخرین ماده از مبحث مربوط به «فرار متهمین یا محکومین» به تلاش برای خلاصی مرتکب جرم از طریق اخفاء دلایل جرم یا ارائه اطلاعات غلط، اختصاص دارد. در عنصر روانی این جرم، علم و آگاهی مرتکب از وقوع جرم و قصد رها نمودن مجرم از چنگال عدالت لحاظ شده است.

مطابق ماده ۲۸۷ «هر کس با علم به وقوع جرم، مرتکب آن را از طریق اخفای دلیلی از دلایل جرم تا ارائه اطلاعات متعلق به آن با علم به عدم صحت آنها یا کمک به هر طریق دیگر، برای فرار از مقابل عدالت یاری نماید طبق احکام ذیل مجازات می‌شود:

هرگاه شخصی که از مقابل عدالت فرار نموده، متهم به جنایتی بوده که کیفر آن اعدام است، مجازات حبس می‌باشد و در سایر موارد مجازات حبس یا جزای نقدی است».

قانونگذار ایران نیز در فصل هفتم از قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ «مواد ۵۴۷ تا ۵۵۴» به شرح و بیان تفصیلی احکام مربوط به فرار متهمین و محکومین و کمک به آنان برای رهایی از محاکمه و مجازات پرداخته است.

نتیجه :

اهمیت و ضرورت احقاق حق و ارای عدالت ایجاب می کند که جهت رفع موانعی که به اشکال و طرق مختلف ، موجبات اختلال و تاخیر در کشف حقیقت و اجرای عدالت را فراهم می آورند ، تدابیر لازم اتخاذ گردد .

در این رابطه ، شناسایی احصاء جرایمی با عنوان « جرایم علیه عدالت قضائی » در کشورهایی مانند فرانسه^۱ و امارات متحده عربی گامی مؤثر در جهت نیل به هدف متعالی و مقدس اجرای عدالت ، ارزیابی می شود .

قانونگذار ایران نیز برخی از اقدامات علیه عدالت قضائی را بطور پراکنده ، جرم انکاری کرده که برای نمونه می توان از اخفای جسد و گزارش کذب یاد نمود . در مقررات جزایی ایران برخی از اعمال مخل اجرای عدالت نیز فاقد ضمانت اجرای کیفری است که برای مثال می توان به استکفاف از ادای سوگند یا ادای شهادت اشاره نمود .

به هر تقدیر به لحاظ اهمیت ویژه موضوع و لزوم مقابله جدی با هر گونه اختلال در جریان اجرای عدالت شایسته است که قانونگذار ایران نیز با جرم انگاری دقیق تر و تفکیک اقدامات علیه عدالت قضائی ، بر ضرورت رفع موانع اجرای عدالت ، بیش از پیش تاکید نماید . باشد که با تحقق این مهم و در پرتو مشارکت مسئولانه و آگاهانه عمومی با دستگاه قضائی و انتظامی ، شاهد اجرای هر چه سریعتر و دقیق تر عدالت قضائی باشیم .

^۱ برای مطالعه تفصیلی پیرامون جرایم علیه عدالت قضائی در فرانسه رجوع کنید به : کوشا - جعفر - جرایم علیه

فهرست منابع

الف: منابع فارسی و عربی

۱. آشوری، محمد، آیین دادرسی کیفری، جلد دوم، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۷۹.
۲. حلی، محقق، شرایع الاسلام، جلد ۴-۳، انتشارات استقلال.
۳. کوشا، جعفر، جرایم علیه عدالت قضایی، انتشارات میزان، چاپ اول، ۱۳۸۱.
۴. گودرزی، فرامرز، پزشکی قانونی، انتشارات پلیس قضایی، ۱۳۶۸.
۵. لی مون شنایدر، بی جویی قتل، ترجمه یحیی افتخارزاده، انتشارات زوار، چاپ دوم، ۱۳۷۱.
۶. موسوی خمینی، روح اله، تحریر الوسیله، جلد دوم، موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان.
۷. نجابتی، مهدی، پلس علمی، انتشارات سمت، چاپ پنجم، ۱۳۸۲.

ب» قوانین

۱. قانون مجازات امارات متحده عربی، «قانون العقوبات»، ۱۹۸۷ میلادی.
۲. قانون آیین دادرسی کیفری امارات متحده عربی، «قانون اجراءات الجزائیه»، ۱۹۹۲ میلادی.
۳. قانون مجازات اسلامی ایران، مجموعه تدوین شده توسط معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین ریاست جمهوری.
۴. قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸.
۵. قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹.
۶. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
۷. قانون کانون کارشناسان رسمی دادگستری مصوب ۱۳۸۱.
۸. قانون تخلفات، جرایم و مجازاتهای مربوط به اسناد سجلی و شناسنامه مصوب ۱۳۷۰ مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۹. قانون مجازات اخلاکگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹.
۱۰. قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام.

ج: فرهنگها

۱. فرهنگ لاروس، مترجم: سید حمید طیبیان، دو جلد، انتشارات امیر کبیر، چاپ سیزدهم، ۱۳۸۲.
۲. فرهنگ لغات حقوقی، عباس زراعت و عبدالامیر عبدالزهره عناد الغزالی، انتشارات خط سوم، چاپ اول، ۱۳۸۲.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی